

hogy Szauder József dolgozata a legjobb doktori-értekezések közül való. Faludiról is lesz még mondanivalója. A kis Zrinyi-utalás (másodmagával) följososít, hogy érdeklődéssel várjuk Faludi stílusfejlődésének vizsgálatát s Faludi költői hatásának ismertetését.

GALOS REZSŐ.

Bóka László: Vajda János. Franklin-Társulat kiadása. 1941. 158 l. 8°.

Bóka László — mint tanulmánya utószavában maga is megjegyzi — nem Vajda-életrajzot szándékozott írni, hanem essayt, a költőt az olvasóhoz közelebb-hozót. Épen ezért Vajda népszerűtlenségének, ismeretlenségének okát keresi. Kiindulópontja az, hogy ennek oka legalább annyira magában a költőben rejlik, mint korának szellemében. Innen lélektani szempontja: a költő életének körülményeit és verseit finom érzékkait állítja a lélektani magyarázat szolgálatába. „Elvadulásának” indítékait keresi a rendelkezésre álló, bizony eléggé gyér adatok gondos és mérlegelő megvizsgálásával. Különösen verselemzései hatolnak mélyre a magányos, valóságtól elszakadt költő „titkainak” boncolásában. Megállapítása szerint a költő és műve között mindig van egyfajta idegen elem, mindenbe vegyül valami taszítás, tört élmény lesz mindenből. Az „elviselhetetlen valóság varázsgyűrűjéből” akart mindig kitörni: az öregedő Vajda Jánosnak végre sikerült szakítania a kínzó valósággal, ekkor emelkedett költészete is a legmagasabbra. Meggyőzően választja el a jóval fiatalabb Reviczky és Komjáthy költészetétől és helyzetétől az öregebb, Arannal és Madách-csal kortárs Vajda költészetét és életszemléletét. Sikerrel cáfol meg néhány hosszúéletű irodalomtörténeti hiedelmet Vajda költészetének túlzott bölcséleti jellegéről s mutat rá eme versek mögött remegő és vergődő lélekre. Bókát nem csábítják kényelmes következtetésekre a kínálkozó látszatok, épen ezeket a látszatokat fejt le Vajda költői és emberi valójáról. Az olvasó nagy érdeklődéssel kísérheti figyelemmel erre vonatkozó fejtegetéseit, annál is inkább, mert minden árnyalatot kifejezni tudó irálya nemcsak hasznos és okos, hanem kellemes olvasmánnyá is avatja könyvét.

HARASZTHY GYULA.

Vajda Endre: Vörösmarty Mihály művei regékben. Budapest, Rózsavölgyi és Társa. (1941.) 8-r. 328 lap. (Halhatatlan Írók Regéi. Szerkeszti Kozocsa Sándor.)

Egy új sorozatos vállalat indult meg ezzel a kötettel. A vállalat címét három változatban közli velünk ez a kötet; a boríték 1. lapján ezt olvassuk: „Halhatatlan Írók meséi”, 4. lapján ezt: „Halhatatlan Írók Művei Regékben”, de hitelesnek bizonyára a baloldali belső címlap felírását kell tekintenünk: „Halhatatlan Írók Regéi”. A boríték 4. lapja

szerint a sorozat célja az, hogy „műfajbeli és az ezzel együttjáró nyelvezeti változtatással halhatatlanjainkat ismét élökké... változtassa vissza”.

Az olvasóközönség igényeihez való könyvkiadói alkalmazkodásban cselőtt nem láttunk egyebet üzleti élelmességnél. A modern irodalomszemlélet azonban tudományosan is kifejtette, hogy az írók és az olvasók egymásrautaltsága az irodalmiságnak, az irodalmi életnek alapfeltétele. Tehát a legnagyobb tehetségű írók sorsa nem igazi „halhatatlanság”, ha műveik díszkötésben, de olvasáilanul hevernek a könyvszekrények polcain. Az ilyen szomorú meddőségbe nem szabad belenyugodnunk, de vajjon a beavatkozásnak miféle módjától várhatunk sikert? A legmagasabbrendű beavatkozási mód a közönség izlésének felemelése halhatatlan íróink műveinek színvonalához esztétikai és történeti szempontú nevelés útján. A közép- és felsőfokú iskolai oktatás ezt a módot alkalmazza. Sikere, sajnos, nem kielégítő, s még ha az volna is, az olvasóközönségnek csak felső, igazán művelt rétegére terjedhet ki. A beavatkozás másik módja magukhoz az irodalmi művekhez nyúl hozzá, hogy az olvasóközönség izlésének időszerű igényeihez idomítsa őket. De az olvasóközönség irodalmi izlés szempontjából sem mondható egységesnek, erős színvonalbeli rétegződést mutat, tehát az irodalmi alkotás átdolgozóinak (még előbb pedig az ő megbízójuknak, az átdolgozás-sorozat szerkesztőjének) tisztában kell lenniük azzal, hogy beavatkozásuk milyen fokú szándékozik lenni, azaz az olvasóközönség melyik és mekkora rétegének kielégítését tűzi ki célul.

Míthogy a mostani sorozatból még csak az első kötet jelent meg, a későbbiekből pedig mindössze háromnak tudjuk a címét, nem lehet kialakult véleményünk azokról az elvekről, melyek Kozocsa szerkesztőt és munkatársait irányítani fogják. A megjelent I. kötetből és az említett többi kötet átdolgozóinak nevéből teljes bizalommal következtethetjük, hogy az irodalmi színvonal nem forog veszélyben. De affelől nem vagyunk tisztában, vajjon egyforma szempontok érvényesülnek-e majd az átdolgozók eljárás módjában. Az I. kötet borítéklapján olvasható szerkesztői program „műfajbeli és az ezzel együttjáró nyelvezeti változtatást”-t ígér. Pl. Schiller *Don Carlos* c. drámájából regény készül, tehát itt mindenesetre műfaji változás is fog történni; de Schiller epikus költeményéről már nem tudjuk, hogy a prózába való áttételén kívül egyéb módosítást is szenvednek-e; Zrínyi *Szigeti Veszedelemje* az átdolgozásban „mai hangú, lelkes csatakép” lesz, de nem világlik ki a programból, hogy eposzi jellegét megtartja-e vagy sem. Nem azért említjük ezt, mintha elengedhetetlen feltételnek éreznők, hogy az átdolgozók egységes recept szerint végezzék feladatukat. Tudjuk, hogy a műfajok hitele a legújabb időkben nagyon megéngott, de annak sem tudnánk nagyon örülni, ha az eddigi műfajok változatosságát a „rege”-műfaj monopóliumának zsarnoksága váltaná fel.

Műfaji szempontból a megjelent I. kötet megszövegezője, Vajda Endre sem oszlatja el azt a homályt, mely a szerkesztői program szükszavúságával jár együtt. Pl. a kötet első és legterjedelmesebb

darabja, a *Zalán Futása* prózába van ugyan áttéve, de azt nem lehet róla mondani, hogy a műfaja is megváltozott. Nyomról-nyomra követi Vörösmarty eposzát, ennek ú. n. csodás eleme is a legapróbb részletekig egyezik az eredeti munkáéval. A *Cserhalommal*, *Tündérvölgygyel*, *Délszigettel*, *Széplakkal*, a *Rommal*, *A két szomszédvárral* ugyanez az eset, — a *Hábador*, a *Kincskeresők*, *Az áldozat*, a *Csongor és Tünde* c. drámák cselekvényére a „regei” keret már rákényszerít némi átcsoportosítást, de az átdolgozó itt is — mondhatni — túlságos tisztelettel ragaszkodik mindenben az eredeti alkotáshoz. Nagyon vigyázatos ízlésű, gondos, csiszolt fogalmazás a Vajda Endréé, — de lehetetlen gondolkodóba nem esnünk azon, hogy íme Vörösmarty műveit olvassuk, úgyszólván változtatás nélkül, csak épen legragyogóbb szépségüktől: stílusuktól, versformájuktól megfosztva! Vajda Endre kegyelete és szerénysége még a stílus terén is lehetőleg alkalmazkodik az igazi szerzőhöz, csak hogy a hexameter-sorok szavai és szókapcsolatai sutákká válnak, ha prózába tesszük át őket. Még visszasabb hatásúak az olyan mondatok, amelyeknek egyik fele Vörösmarty hexametereiből való, másik felét azonban — hogy mégse egyezzen szóról-szóra a verses szöveggel — az átdolgozó teszi hozzá prózában. Zalán „búbamerülten csak távolról nézte sajátját”, mondja Vörösmarty eposzának utolsó sora. „Búbamerülve csak távolról nézte egykori birtokát”, mondja az átdolgozó. A túlságos, de mégsem idézetszerű egyezés lapossá teszi ezt a befejező, tehát fontos sort mindazok szemében, akik az eredeti Zalánt ismerik. Ez a kötet nem a Vörösmarty-ismerők számára készült, de az említett példával kapcsolatban általános érvényű megjegyzésként is megállapíthatjuk, hogy regeszzerű átdolgozás szabadabb is lehetne, s nem kellene okvetlenül ugyanazzal a sorral végződnie, mint a verses eredetinek. Különben a *Zalán Futása* után egyre jobban megbékélünk a „regék” olvasásával, s óhajtjuk, hogy a hexametertől és a drámai műfajtól idegenkedő olvasók — pl. az alsóbb osztályok gimnázistái — lelják kedvüket e regék olvasásában, s általuk ébredjen fel bennük a vágy az eredeti Vörösmarty-művek megismerésére.

ZSIGMOND FERENC.

Németh Zoltán: Kis János szerepe kora irodalmi életében. Győr, 1941. 8-r., 83 l.

Kis János életrajzával ma is adós az irodalomtörténet. Leginkább talán azért, mert Emlékezéseiben maga írta meg pályafutásait, színesen, sok bölcs tapasztalattal. Németh Zoltán, aki most e hosszú pálya, érdekes írói élet áttekintő rajzára vállalkozott, igen heíyesen arra az álláspontra helyezkedett, hogy az öregkorban írt emlékezések csak tárgyi adataikkal, de nem a fejlődés rajzával fedik a múltat. Azért az Emlékezések anyagából és Kis Jánosnak Kazinczyval váltott levelezéséből alakítja ki a pályaképet. Sok becses és figyelemreméltó észrevétele van, különösen a dolgozat első részében: Kis János irodalmi célkitűzéseinek